

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

בהעלותך תשע"ה

פרשת שבוע

מאבקי עצמאות, שלטון ומלוכה (חלק ב')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בשבוע שעבר, בדברינו **לפרשת נשא**, בררנו מה קרה אחרי שאיש בושת ואבנר, לא הפריעו לדוד למלוך על כל ישראל? ובכל אופן, מלכותו על כל העם, התעכבה עוד חמש שנים. כדי לענות על השאלה נציין שתי עובדות מאוד מעניינות:

א. לא מעט מלכים הומלכו כמה פעמים. חלקם נמשח והומלך בפעם הראשונה בסתר, או לפחות שלא בנוכחות כל העם. גם בתקופה בה אנו דנים, שמואל משח בסתר את שאול על הגג וכן את דוד בביתו של אביו - ישי.

ב. שבט יהודה, שהיה מאוד דומיננטי בהנהגה, גם בתקופת המדבר כמוביל כל המחנה וגם בכניסה לארץ ובכיבושה בימי יהושע, נעלם כמעט לאורך כל תקופת השופטים. שבט יהודה מופיע כמוביל ומנהיג בתחילת תקופת השופטים ומאז אין לו השפעה על המתרחש בארץ ישראל. עתניאל בן קנז היה השופט הראשון. אבצן, שחז"ל מזהים עם בועז, חי בדור של אלימלך כנראה מיד אחרי עתניאל. אלימלך, על פי המדרש, ראה עצמו מועמד למלכות. וז"ל המדרש: "ר' יהושע בן קרחא היה דורש שמות. ושם האיש אלימלך - היה אומר, אלי תבוא מלכות". (רות רבה (לרנר) פרשה ב). בגלל חטאם של משפחת אלימלך, איבד שבט יהודה את המלכות והשלטון נלקח מהם עד לתקופת דוד. לא זו אף זו, שבט יהודה מצא עצמו משועבד לפלישתים עד ימי דוד. לכן, השבט איננו מעורב בתקופת השופטים בענייני הנהגה. ולכן, דבורה איננה מבקרת אותו על אי הצטרפותו לעזרת ד' בגיבורים. ולכן, אנשי קעילה "רועדים" מפני הפלישתים ומבקשים משמשון להסגירו לידם.

על פי זה נסביר, דוד בימי שאול חסה תחת מלכותו של אכיש מלך גת. (הצורך לחסות תחת כנפיו של שלטון זר נחשב כאמירה רוחנית "לך עבוד אלהים אחרים").

גם עלייתו לחברון הייתה ברשות הפלישתים והוא שימש שם כ"יוסאל" (שליט בחסות) שלהם. לכן, אף על פי ששבטי ישראל כולם רצו שדוד יהיה מנהיגם, לאחר רצח אבנר ואיש בושת, הם קיבלו על עצמם את עולו של דוד רק בסתר. כדי להכריז עצמאות מלאה, נדרשו מדוד עוד חמש שנים של הכנות.

אחרי שבע שנות מלכות בחברון ורק לאחר שדוד הגיע למסקנה שהגיעה השעה לעצמאות, עלה הוא לירושלים. העליה לירושלים היוותה גם סממן עצמאות כלפי הפלישתים ומרגע זה הייתה ליהודים מדינה עצמאית. הכרזה זו סיכנה את העם ואכן הפלישתים עלו פעמיים על ירושלים בניסיון להכניע את המרד. בחסדי ד' הם נכשלו ונסו לאחר תבוסתם לצבא דוד. גם בדורנו התרחש תהליך דומה. אחרי ההצבעה בכ"ט בנובמבר תש"ח (1947) דוד בן גוריון חיכה עד ה' באייר כדי להכריז על עצמאות. ההחלטה, שמשמעותה הייתה העמדת היישוב היהודי בסכנה, בגלל פלישת צבאות ארצות ערב, התקבלה ברוב של איש אחד. בחסדי ד', זה"ל הביס את צבאות הפולשים ועם ישראל יצא לראשונה אחרי כ- 1800 שנה מתחת כנפי שלטון זר והקים מדינה עצמאית. על פי האמור לעיל משמעות הכרזת העצמאות הינה: "בואו נעבוד את הקב"ה". בשבוע הבא, בע"ה, נמשיך לברר את המאורעות מכיוונים נוספים.

הבה נתפלל כי נזכה להתקדם ולהמשיך לבנות את מדינת היהודים כמדינה יותר יהודית, עד שכל האומות יראו בה סמל למוסר ולחברה מתוקנת המבוססת על צדקה ומשפט.

<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלביע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט</p>
---	---	---	---	--

לע"נ הרב **אהרון ליכטנשטיין** זצ"ל
לע"נ **הנופלים במערכה על הגנת המולדת** הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

עם הארץ שנדר והתפיס בדבר האסור

הרב עקיבא כהנא

אדם שרוצה לאסור בנדר דבר מסוים, ועושה זאת על ידי 'התפסה', כלומר העברת האיסור מדבר קיים, צריך 'להתפיס' בדבר 'הנדור' כלומר, דבר שנאסר על ידי נדר, כמו קרבן, או דבר אחר שאסור בנדר, ולא בדבר 'האסור', כלומר, דבר שהתורה אסרה אותו, ולא נאסר על ידי אדם. המתפיס ב'דבר האסור' נדרו בטל.

המשנה בנדריים (יג ע"ב) כתבה שלמרות האמור לעיל, אדם שאוסר את אשתו עליו בלשון: 'הרי את עלי כאמא', כלומר, שהיא אסורה עליו כמו שאמו אסורה עליו, אף שאמו היא 'דבר האסור' (כלומר שהתורה אסרה אותה) נדרו צריך הפרה, על מנת שלא יזלזל בנדריים.

הגמרא (יד ע"א) מבארת שרק אם הנודר הוא עם הארץ נדר כזה צריך הפרה, אך לא אם הנודר תלמיד חכם. **הר"ן (יג ע"ב)** **ועוד ראשונים ביארו** שהחמירו על כל עם הארץ שאוסר את אשתו בנדר, ולא דווקא אם התפיס באמו.

אמנם, בירושלמי (ב, א) הסתפקו באדם שמתפיס ככר לחם באמא, האם הככר אסור או מותר, והגמרא מביאה שם שזו מחלוקת רב ושמואל.

הרמב"ם (נדריים ב, יג) פסק שגם אדם שאומר על פירות שהם 'אסורים עליו כבשר חזיר', (שהוא דבר האסור, ולא נדור) אם הוא עם הארץ צריך התרה.

כסף משנה תמה על הרמב"ם שבגמרא אמר רבינא במפורש (בדף יד ע"א) שמכך שאדם שאוסר את אשתו צריך התרה, רואים שבכל שאר המקרים אין צורך התרה? **לחם משנה כתב** שדברי הרמב"ם דחוקים, אם כי ניתן לתרצם.

'מעשה רוקח' ו'אור שמח' ביארו שגם לשיטת הרמב"ם אין לאסור בכל מקרה שבו עם הארץ מתפיס בדבר האסור, אלא רק באופן שהוא עלול לחשוב שזה אכן דומה, כלומר: שהוא אוסר את הדבר לכל הזמן, והוא אוסר חפץ מסוים, אחרת אין זה דומה לדברים אסורים. לכן אין סתירה לרמב"ם מהסוגיות בהם נאמר שאם התפיס בדבר האסור אין צורך בהתרה, מכיוון שהם עוסקות באופנים שלא עומדים בשני התנאים הללו.

'מראה הפנים' על הירושלמי פירש בפשיטות שהרמב"ם פסק כדברי רב בירושלמי, החולק על רבינא ואולי גם על המשנה, וסובר שבכל מקרה שבו עם הארץ נדר הוא צריך התרה. **אמנם ה'אור שמח'** כתב שאין לומר שהרמב"ם פסק כדברי רב בירושלמי, כי הגמרא תולה את דין רב בדין נוסף שהרמב"ם לא פוסק כמוהו.

שער המלך ומחנה אפרים (נדריים יד) ביארו שהרמב"ם למד שהברייתא שהובאה לקמן לגבי 'הנודר בתורה' שאם עם הארץ נדר בתורה, צריך התרה, חולקת על הסבר הגמרא שהיה בהתחלה, כי הגמרא כעת הבינה שרק נדרי אשתו שהם נדריים מצויים צריכים התרה, ולא נדריים אחרים, אך אחרי שהובאה ברייתא זו הגמרא חזרה בה, והרמב"ם פסק כמסקנת הגמרא. (אמנם אחרונים אחרים ביארו שהסיבה שצריך התרה בנודר בתורה, היא מכיוון שעם הארץ לא מבין כל כך את ההבדלים בין שבועה לנדר, וכשאוחז בידו ספר תורה ונודר בו, הוא חושב שהנדר חל, למרות שלא נעשה לפי כללי הנדריים).

סיכום: למרות הדין שהמתפיס את הנדר ב'דבר האסור' נדרו בטל, עם הארץ האוסר את אשתו 'כאמא' חייב התרה לנדרו. בפשטות, הסיבה היא שנדר על אשתו עלול להיות מצוי, ולכן החמירו יותר מנדר אחר. אך בירושלמי הובאה מחלוקת לגבי דין עם הארץ שאסר ככר לחם בדבר האסור, והרמב"ם פסק שגם אם נודר על אוכל שיהיה אסור כחזיר, האוכל אסור. יש שביארו בדבריו, שהבין שלהלכה יש לפסוק בכל הנדריים שהותפסו ב'דבר האסור' שיהיו אסורים, אך, היו שאמרו שדין זה מוגבל רק באופן שאוסר דברים מסוימים לעולם, שיכולים להיות דומים ל'דבר האסור'.

השמיטה יצרה לך דילמות ערכיות? התלבטויות? מטרידה אותך תהיה על מהותה של השמיטה? רוצה לדעת כיצד לנהוג בשנת השמיטה? שמיטה ותוצרת הארץ? נתקלת בשאלה בלימוד?

ת"ר אותנו

שמיטה

shmita@eretzhemdah.org

שעור מס' 1
שמיטה בזמן הזה: מדאורייתא או מדרבנן?
השאלה אם השמיטה נוהגת בזמננו מדאורייתא או מדרבנן, היא שאלה משמעותית ביותר, ותהיה לה השפעה כמעט על כל נושא שנלמד במשך השנה. בין היתר, תהיה לכך משמעות במקרים של ספקות, או במחלוקות הלכתיות, כי ביספק דאורייתא יש להחמיר, בעוד שביספק דרבנן ניתן להקל.

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וברור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

(מתוך ח"א)

Tijuana, Mexico

טיחואנה, מקסיקו
טבת, תש"ן

עריכת "בת-מצווה"

שאלה

האם מותר לערוך סדר בת-מצווה, בסגנון דתי-מסורתי שיתאים לדרישת ההורים, ויתן סיפוק נפשי לכולם? כמובן, שזה לא יפגע ברגשות חברי עדות אחרות!

תשובה

- בענין חגיגת בת מצווה, רבו הדיעות בין אחרוני זמננו¹ כיוון שהעניין לא נזכר במקורות קדומים. למעשה, נכון לציין את המאורע - לפחות - בחגיגה משפחתית צנועה². ובמקום הצורך, אפשר לעשות אירוע גדול³ ולהקפיד על הדברים הבאים:
- הרב ידרוש בדברי תורה ודברי חיזוק והתעוררות רוחניים. גם הבת יכולה לדרוש בעניין חובתה לקיים מצוות⁴.
  - האירוע ייעשה על פי כללי הצניעות, המקובלים מדור לדור.
  - אין להמציא טקסים חדשים, או לנהוג מנהגים שישוו את הטקס לבר מצווה⁵.
  - אין לערוך את המסיבה בבית כנסת⁶ לגבי ברכת "ברוך שפטרני", נראה שאין לאומרה אפילו בלא שם ומלכות⁷. ורק במקום שיש חשש מחלוקת, ניתן לאומרה ללא שם ומלכות⁸.

¹ יש שמתנגדים לכל סעודה וטקס בגלל חוסר צניעות שנוהג במסיבת אנשים ונשים. ובגלל החשש שנעשה בגלל חיקוי הנוצרים או הרפורמים (זקן אהרון, חלק א', סי' ו'). במבט ראשון, גם הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח, ח"א, סי' ק"ד) מתנגד, אבל, יש לדון בדעתו שהוא משווה השמחה של בת מצווה לזאת של בר מצווה, ואומר, שבשניהם היה רוצה לבטל, ורק שבר מצווה כבר נקבע ולכן א"א לבטל (או"ח, ח"ב, סי' צ"ז. וח"א, סי' ק"ד). וגם אומר, שאם יש חשש מחלוקת, אפשר לעשות חגיגה (או"ח, ח"ד, סי' ל"ו). וא"כ התנגדותו אינה מוחלטת, אלא תלויה בנסיבות המקרה. שאר הדיעות יובאו בהמשך.

² קול מבשר, ח"ב, סי' מ"ד. הרב גרוסברג, בהמעין, שנה י"ג, ב'.

³ לפי הראשונים הרב יצחק נסים בנועם (ספר ז' עמוד ד'), הסעודה היא סעודת מצווה, ואפי' בלי צורך מיוחד אפשר לעשות אירוע גדול. השרידי אש (ח"ג, סי' צ"ג) מעודד לחגוג בת מצווה, בגלל הצורך בזמננו לעודד הבנות לשמירת תורה ומצוות, בפני הלחץ לפריקת העול, ושלא תרגשנה הבנות אפליה (דיסקרימינציה).

⁴ שרידי אש, שם.

⁵ כדי למעט ככל האפשר את החששות המפורטות בהערה 1. דוגמא אחת - שצריכים להזהר ממנה - היא קריאת הנערה מספר תורה, אפי' בלי ברכה.

⁶ אגרות משה ושרידי אש, שם. אמנם באולם שליד בית הכנסת ודאי שאפשר.

⁷ פרי מגדים או"ח, סי' רכ"ה. אשל אברהם, אות ה', כף החיים, סי' רכ"ה, אות ט"ו. וכן המנהג.

⁸ על פי הרב גרוסברג והרב נסים (עיין לעיל), וכן ביביע אומר, להגר"ע יוסף, ח"ו, או"ח כ"ט, ג'. כמובן, נוסח הברכה הוא "ברוך שפטרני מעונשה של זאת".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדוך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי "שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי. ההופך את התורה ל"תורת חיים".

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנושברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעויה עד אחז מפגיג אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזריה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חסאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנובאות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנובאות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

